

1.098

A. D. HOLBAN

Handwritten notes and stamps:
BIBLIOTECA
11.21.679
6

99

Socialismul în România

ȘI

Proprietatea mare

bl. 275966

Il faut — dit Robespierre — que le plus riche des français n'ait pas, plus de 3000 livres de rente.

Au delà nulle propriété n'est légitime. Nous avons le droit de prendre le superflu, où il se trouve, parcequ'il confère au possesseur un ascendant dans les contrats, une autorité dans les salaires — bref une suprématie de condition pire que la prééminence de rang.. nous allons démolir leur *féodalité sournoise*.

TAINÉ. La France Contemp. vol. IV, pag. 92.

Handwritten notes:
1978
27461
67

EDIȚIA SOCIETĂȚII AGRARE

BUCUREȘTI

Institut de Arte Grafice „EMINESCU“, Bulevardul Elisabeta, 6

1907

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

COTA

1/55023

Re 218/10

h62/04

B.C.U. Bucuresti

C20042259

16332

După 40 de ani...

Din bătrâni se spune
Că sunt ceasuri bune
Și că rele sunt ;
Vai de acei ș'acele
Care în ceasuri rele
Zic vre-un cuvânt.

V. Alexandri

I

Eram mândri pentrucă prin patriotismul nostru din crizalida informă în care influențele orientale învăluiseră neamul românesc—noi am scos deodată un stat modern, însuflețit de dorul propășirii.

Eram mândri, pentrucă după ce am statornicit repede constituirea noastră politică și socială, cu bună pace, am pus—la 1866—ca coronament operei noastre, dinastia actuală, pe strălucitul tron strămoșesc, crezând că d'aci înainte vom parcurge ușor și lin calea netezită a civilizației.

Dintre popoarele așezate la porțile orientului, noi eram, netăgăduit, acei ce înfățoșau Europei mai multe garanții de a reprezenta cultura ei la gurile Dunărei.

Dar, dela o vreme, amețiți de năluciri copilărești

și de succesele norocului—am pierdut din vedere menirea ce aveam în lume și pentru care se cerea o muncă inteligentă, serioasă, statornică și neîncetată — și ne-am dat numai la sporturile politice ușurate, ale unui nesincer constituționalism de paradă!

Atât am umflat personalitatea noastră, încât crezându-ne la apogeul măririlor, am organizat, în vara trecută, în câmpiile dela Filaret și o costisitoare manifestație a deșărtăciunii omenești... și pe când petreceam în cântece și jocuri banale, în umbra tainei se pregătea o primejdioasă furtună!

Se vede că petrecerile acestea s'au făcut într'un ceas rău... căci deodată, din cerul cel mai senin, s'a ridicat fiara omenească, cu toporul într'o mână și cu facla incendiilor într'alta, a cutreerat câmpiile și satele, devastând tot ce-i sta în cale. *Dar armata?*

Din timpii năvălirilor tătărăști nu se mai întâmplase la noi ceva asemănător. Pentrucă pe unde trecea puhoiul oamenilor însălbătăciți, se comiteau nepomenite orori și rămânea în urmă numai cenușe și ruine.

Pare că, un fel de contagiune a nebuniei furioasă, întunecase mințile sătenilor noștri, lăsând libere numai instinctele rele. Și în cele din urmă nu s'a putut restabili pacea și ordinea, în țară, decât cu pușca și cu tunul!

Cine ar fi crezut că în România modernă — după 40 de ani de stabilitate politică — guvernul țării are să ajungă la o atât de tristă și de dureroasă extremitate!

De la cântecele de la Filaret, până la represiunea cu tunul... ce oribil contrast!

Dar care poate să fie cauza *reală* a acestei mari nenorociri?

Este ea oare rezultatul unei adânci mizerii a populației de la țară, isvorată din *lipsa de pământ* — cum susțin demagogii noștri?

Eu zic hotărâtor: *Nu!*

Este însă adevărat că unii dintre săteni trăiesc într'o stare rea, în comparație cu dezvoltarea generală a țării; — dar aceasta nu se datorește unei

cauze unici, precumpănitoare, concretizată în cuvântul *lipsă de pământ*.

Cauzele sunt varii și multiple, care adunate la un loc, constituie o stare de suferință generală pe care suntem datori să o vindecăm prin măsuri chibzuite.

Deci, încă odată, eu afirm că, nu lipsa de pământ justifică pornirea sălbatică a țăranilor, din primăvara trecută; — pentru că nici într-o țară din lume nu li s'a dat pământ cu atâta profusiune ca la noi. Bărbații noștri politici — conservatori și liberali — crezând că în posesiunea pământului stă fericirea populației rurale, s'au întrecut între ei dându-le aproape două treimi din tot pământul curat agricol al țării.

7.139.758 hectare este tot pământul *curat-agricol* al României.

Țăranii, adică micii cultivatori, stăpânesc 4.154.292 hectare și numai 2.985.466 hectare constituie proprietatea mare, adică agr cultura mare.

Iată în amănunt cum e compusă mica proprietate :

Cuza-Vodă a dat în 1834 . . .	1.766.258 hectare
Ion Brătianu a dat în 1879 . . .	288.329 "
Petre Carp a dat în 1888 . . .	570.210 "
Dați în Dobrogea dela 1—10 hect.	162.460 "
Tot în Dobrogea cu dijma . . .	288.460 "
Pământurile moșnenilor . . .	1.137.585 "
Total general . . .	4.154.292 hectare

Apoi când dintr'un total de șapte milioane de hectare de pământ agricol, țăranii stăpânesc astăzi *patru milioane* — și totuși au rămas în rea stare, eu sunt în drept să zic că nu pământul ar fi leacul de îndreptare a boalei țăranimei.

Chestia dar nu se poate rezolvi prin o nouă distribuție de pământuri, care s'ar răpi proprietății mari.

Chestiunea este aiurea.

Dar să urmărim mai întâi cauzele reale ale răscualelor țăărănești.

Nu se poate tăgădui că dacă am trăit — în România — până acum — în deplină liniște, totuși s'a observat că de mai mulți ani au început să se ivească, în jurul hotarelor noastre, îngrijitoare turburări, care nu puteau să nu impresioneze atmosfera țării. De o parte colosalul imperiu al Rusiei se bate de atâta timp, în chinurile celei mai odioase anarhii; și nimeni nu-i în stare să spue când și cum acest imperiu, va recăpăta viața ticniță. De altă parte imperiul austriac se frământă, și el, de forțele obscure ale desagregațiunii — semn al senilității sale.

Nu-i de mirare dacă un stat mic, cum este al nostru — strâns într'aceste două imense conglomerate de tel de tel de neamuri — să sufere, vrând nevrând, de mișcările reflexe ale marelor forțe deslănțuite prin vecini.

Ideile bune sau rele sunt ca și lichidele din vasele comunicante; ele nu se pot mărgini la țările unde s'au născut și nu-și recapătă cumpăna, până nu se răspândește în toate părțile. Când însă ideile rele, dau peste țări cu o veche civilizație și cu moravuri și tradiții înrădăcinate, lunecă pe suprafața popoarelor — fără a pricinui simțitoare sdruncinări. Dar când, din nenorocire, dau peste popoare nepregătite în destul, le alterează mentalitatea și produc dezastre.

Ideile rele revărsate de vecini au servit la noi de substrat, care a înlesnit propagarea socialismului rusesc — cu toate consecințele sălbătăciei lui.

1) Tată una din cauze îndepărtate.

2) A doua își are obârșia în neastâmpărul politicianismului unui tineret foarte ambițios, care, fără scrupul de mijloace, caută instrumentul cuprinderii puterii politice, în turburarea maselor rurale.

Pentru a-și ajunge scopul a trebuit să se împartă țara în asupriți și asupritori. S'au creat două popoare, unul *poporul adevărat*, țăranul căruia se cuvin toate drepturile; altul *poporul cel fals*, care-i bun de despoiat pentru că are avere.

S'au făurit și o literatură specială care a idealizat pe țaran proclamându'l „talpa țării“, elementul „pur românesc“ și „rărunchii națiunii“. Numai țaranul are toate meritele, pentru că, spun dumnealor, el singur a păstrat, prin ispitele veacurilor, limba, credințele, tradițiile și puritatea neamului... pe când celalt popor a stat pururea cu „capul pe tîpsie“ dinaintea streinilor — tiranizând poporul.

Și astfel prin mijloace artificiale, prin legende mincinoase și prin sgomotoase declamațiuni, s'au creat două rase: una purtând opinci și alta cisme. Una sfântă și alta spurcată.

Poate că unii din cei ce fac această culpabilă politică să fie de bună credință, — victime a beției de cuvinte și a falșelor idei; poate că să fie convinși chiar că servesc patriei creând clase îndușmănite... Noi însă nu putem să nu constatăm că ei toți — naivi sau vicleni — fac mult rău țarei.

Din cauza aceasta am văzut că până și măsurile cele mai utile — în alte țări — s'au produs la noi ca arme de luptă contra acelora a căror ruină se urmărește. Măsurile acestea sunt instrumente perfecționate menite să facă să fructifice munca și să fie binefăcătoare pentru toți, fără distincție, de clasă; dar la noi s'au transformat în instrumente de distrugere a unora contra altora.

Sub aceste rele auspicii — prin congrese și conciliabule, s'au dresat învățătorii rurali să fie instigatori printre sățeni. Prin înjghebarea *băncilor populare* și *țovărășiilor sățesti* s'a arătat țaranilor mijlocul de a lua *cu deasila* moșiile în exploatare.

Ideia satisfacerii lăcomiilor s'a înrădăcinat, mai cu seamă, în mințile celor mai răi dintre țărani: unii popi, primari, notari, cărciumari, perceptori, etc., adică acei paraziți cari fac nesuferită viața poporului rural.

Aceștia au înțeles repede că cu băncile populare se pot lesne substitui arendașilor — având la îndemână creditul și munca consătenilor lor.

Dar ei nu vor să se supue la libera concurență — ci s'au prezentat, din capul locului, ca niște „privi-

legiați“ care exercită un drept de monopol asupra moșiilor proprietarilor.

De aceea s'a născut ideea de a *limita prețul fălcei de pământ*, — sau al *pogonului* — susținând că pământul să fie scos din jocul liber al ofertei și al cererii și să aibă un preț hotărât, artificialment de cei interesați a-l exploata.

Invățătorii au fost totdeauna receptori ideilor false, tuturor enormităților și escitațiunilor, pe care la rândul lor le răsfrâng în masele rurale.

Și așa, odată cu progresele organizării băncilor populare, s'a format printre săteni, încet, încet, un imens curent, care s'a întins de la un capăt la celalt al țării — până s'a transformat în sălbatica răscoală la care am asistat.

Cuvântul de ordine la toți era: **vrem pământ!**

Dreptul lor la pământ li se spusese că este indiscutabil; și de aceea îl reclamau cu violența cu care se revendică un lucru just de la usurpatori.

Intr'atâta s'a alterat mentalitatea simplă a țărănimei — cu ideile rele, false și anarhice, — în cât în multe locuri țaranii au crezut că Regele și Regina sunt de partea lor — și că dacă ar fi liberi de impresurarea *ciocoilor*, ar da dreptate poporului!... Așa au crezut ei până ce au început gloanțele să lovească în carne.

Dar demagogii nici astăzi nu se astâmpără după atâtea dezastre! Unii răscolesc hrisoavele și uricile vechi, pentru ca să dovedească că proprietarii de azi sunt uzurpatorii pământului țărănesc: pentru că — zic ei — *tot pământul țării, din vechime, a fost al țaranilor și s'a uzurpat de boeri.*

Alții se căsnesc să dovedească că proprietarii de azi sunt decăzuți din drepturile de proprietate, pentru că au dezertat de la țară, în orașe, și nu-și mai împlinesc misiunea în poporul de la sate. Ei acuză încă pe proprietari ca strică pământurile dându-le în arendă la exploatatorii agricoli — și că nu au dreptul de a micșora valoarea fondului cărui sunt numai usufructuari.

Iar alții — fără a-și mai bate capul cu controversele

dreptului de proprietate — susțin că, *din punctul de vedere național*, este o faptă bună să se exproprieze deținătorii de azi ai moșiilor și să se împartă țăranilor; pentru ca orice întâmplare viitoare să găsească mulțimea țărănească—*adevăratul popor românesc*—ocupând ultimul palmac de pământ al țării.

Și toți — cei naivi și creduli ca și cei vicleni și pretăcuți — să prezintă poporului ca binefăcători neamului românesc!

Voi proba în curând că din toate laudele și declarațiunile nu-i nimic adevărat — și că, din potrivă ruinandu-se proprietatea mare se pregătește mormântul statului românesc și robirea însuși a poporului, pentru binele cărui se fălesc că lucrează d-lor.

Soarta ce ne-ar pregăti-o, dacă i-am lăsa în voie, este soarta Egiptului—sau guvernământul unui sindicat de bancheri streini.

Ca să ne domerim în acest studiu se cuvine să lăsăm la o parte vocabularul demagogic și frazele de un umanitarism declamator, pentru ca să păstrăm judecata rece în căutarea adevărului.

Teritoriul României fiind de 13 milioane 135.300 hectare, ca să extragem dintr'ansul pământul util agriculturii trebuie să operăm oarecari scăderi; mai întâiu vom scădea:

- 250.640 hect. cuprinse de căi ferate, drumuri, sate, orașe etc.
 - 807.174 hect. cuprinse de râuri, mlaștini, bălți de pescuire, iazuri, etc.
 - 2.064.124 hect. cuprinse de munți sterpi, stânci, râpi, albi de torente, etc.
- 3.121.938 hectare.

Apoi trebuie să mai scădem pădurile care sunt

1.085.033	hectare	ale statului
47.206	"	ale Eforiei spitalelor
22.206	"	ale Epitropiei Sf. Spiridon din Iași
3.471	"	ale Eforiei Brâncovenești
83.670	"	ale Domeniului coroanei
2.316	"	ale Madonei Dudu
1.558	"	ale Academiei
2.346	"	ale Eforiei Crețulescu
?	"	ale Casei școalelor
1.515.511	"	păduri ale particularilor.
<u>2.764.000</u>		

Scăzând dar 5.995.542 hectare din teritoriul României, ne rămâne pământ agricol

7.139.758 hectare

Țăranii având în stăpânirea lor—precum am arătat în articolele precedente

4.154.292 hectare

Avem pentru proprietatea mare în genere numai

2.985.466 hectare

Este de observat că ar fi trebuit să socotim către proprietatea mică țărănească, măcar jumătate din cele 216 656 hectare livezi, vii, dar aceasta am omis'o.

Scăzând încă din cifra de mai sus, moșiile diverselor Fondațiuni Publice în suma 317.520 hect., rămân 2.667.946 hectare pământ curat agricol, în stăpânirea proprietarilor particulari ai țării—sau în cifră rotundă 2.900.000 hectare.

Pe dânsese s'a dezvoltat agricultura mare, prin puterea capitalului—și a devenit repede instrumentul civilizator al țării românești.

Prin mijlocul acestei agriculturi Statul, creat la 1864, a propășit până la gradul în care a ajuns astăzi.

Să vedem cum eră agricultura noastră cu 47 ani în urmă—ca să poată oricine aprecia situația actuală.

Când m'am reîntors în țară—pe la 1860—după ce mi-am isprăvit studiile la Școala Imperială de Agricultură de la Grignon, iată cum am găsit eu agricultura Moldovei.

Plugurile erau pe-atunci un fel de rarițe elementare de lemn, lucrate de rotarii de la sate și ferecate cu un fier triunghiular, de țiganii fierari. Cormana eră o scândură de fag. Cu aceste pluguri primitive se ară pământul la o adâncime de vr'o 8 centimetri.

Indoitele arături, tolocitul pământului și alternarea grâului cu o plantă prășită, erau lucruri cu totul ignorate. Cea mai mare parte din semănăturile de grâu se făceau primăvara—în floarea mărului. Grâul cel mai de soi eră *grâul arnăut*; dar în genere se întrebuiță acela zis *grâu umblător*, care se samănă alternativ, într'un an primăvara și

într'altul toamna. De cele mai multe ori se obișnuia a se întoarce miriștile și a se semăna grâul peste grâu—fiind-că eră pământul mai ușor de arat,

Treeratul grâului se făcea cu caii, pe arii de pământ de către lipoveni; căci ei aveau specialitatea treeratului. Lucrarea aceasta se începea de cu toamnă și ținea până în primăvara viitoare. Pe ariile acestea grâul eră infectat de dejecțiunile cailor și suferea un scăzământ de cel puțin 35 la sută din cauza intemperiilor și a animalelor rozătoare, —de oarece stă în câmp 5—6 luni până ce se înmagazină.

Exportul se făcea cu mare anevoință, pentru că nu existau șosele și pentru că gurile Dunării erau potmolite de Ruși. Abia câteva corăbioare grecești și turcești veneau la Galați și Brăila să încarce grâul nostru pentru schelele Orientului, unde eră prost plătit. Târziu, după războiul Crimeei, s'a început curățirea gurilor Dunării, de Comisiunea Europeană și s'a făcut posibilă intrarea până la noi a vapoarelor mari, cari ne-au legat cu piețele cele comerciale occidentale.

De cum s'au deschis însă gurile Dunării și ne-am pus în raporturi comerciale cu lumea din Occident, progresul nostru a mers tot sporind cu un simțitor avânt.

Porumbul, a doua cereală însemnată a agriculturii românești, eră de specia cea primitivă, căruia îi trebuia o vară călduroasă,—altfel nu ajungea la maturitate. În genere țaranii cultivau mult mălaiu (meiu), din cauza neajunsurilor porumbului. Cincantinul care-i superior și ca valoare comercială și pentru că maturitatea lui este complectă la finele lui August, nu se cunoștea în țară.

Pe-atunci lucrul cel mai de seamă în Moldova eră creșterea vitelor—care erau remarcabile.—Tazmazlăcurile de vite cornute, hergheliile de cai frumoși și turmele de oi țigăi și roșii—erau vestite prin vecini. Pământurile întinse ale câmpiilor fiind puțin cultivate, serveau de suhaturi pentru hrana și îngrășatul vitelor; prin acest mijloc se mai

putea scoate un mic venit de la niște câmpii mai fără valoare.

Aceasta eră situația agriculturii în Moldova.

Dar, fiind că chiar mica producere agricolă, în anii cei buni, nu se putea ușor desface - cu câți-va ani mai înaninte s'a pornit clădirea velnițelor (povernelor) pe la moșiile cele mari. Iar pe la 1855 s'au început transformarea moriștelor elementare de pe râuri în mori cu aburi. Astfel s'a clădit moara perfecționată cu aburi din Păcurari în Iași;—și mai simultaneu vestita moară cu aburi din Botoșani. Făinurile ei incomparabile au fost premiate cu cele mai mari recompense la toate expozițiile Universale din Europa și au făcut faima grânelor noastre în piețele occidentale.

Așa dar de la 1860 până astăzi noi am trecut repede de la sistemul pastoral la sistemul agriculturii extensive simple, până ce am ajuns astăzi la un sistem de agricultură *extensivă mixtă și mecanică*. Noi suntem astăzi la stadiul agriculturii, în care se află Statele-Unite ale Americii de Nord. *Producem mult și de bună calitate—prin puterea mașinelor perfecționate și prin puterea capitalului.*

Aceasta-i adevărul.

Și, dacă n'am constată progresul realizat de agricultura mare românească—toată dezvoltarea noastră culturală și politică ar rămânea o netălcuită enigmă pentru cercetătorii streini.

Datele statistice fac încă demonstrația mai nediscutabilă :

La 1866 aveam o populație de 4.115.818 suflete în ambele principate. La 1905 regatul României numără 6.500.000 suflete, adică populația țării a crescut anualmente cu 60.000 suflete, în cifre rotunde. În anii din urmă excedentul nașterilor asupra morților este de 85.000 suflete.

Creșterea populației este un semn de progres, nu de mizerie ; această creștere probează că condițiile vieții nu sunt rele în țară. Și dacă nu ne apropiem de prolificitatea Italianilor și Germanilor — totuși

n'avem cuvânt să fim nemulțumiți de progresiunea populației noastre.

Să mergem mai departe.

La 1866 budgetul țării era de 59 milioane lei—iar în 1905 este de 240 milioane, împătrit mai mare.

La 1866 datoria publică era de 80.282.217 lei cu o anuitate de 11.197.733 lei—adică 14 la sută.

La 1905 datoria publică este de 1.443.570.538 lei cu o anuitate de 93 milioane—cam 6 jum. la sută.

Această imensă deosebire între prețul cu care ni se procură pe-atunci capitalul necesar formării utilajului nostru economic și între acel cu care-l dobândim acum, este iarăși o dovadă sigură de prosperitatea crescândă a țării. Deci mărirea creditului nostru se datorește asemenea agriculturii mari.

Următorul tablou comparativ între agricultura noastră din 1866 și cea din 1905 ne va edifica mai hotărâtor, decât orice raționament.

1866	1905
Suprafața cultivată era 2280600 het.	5.420.000 hectare
Grâu 751.000 hectare	1.950.000 "
Popușoi 970.000 hectare	2.000.000 "
Orz, ovăz, seară 500.000 hectare	1.100.000 "
Producerea în hectolitri:	producerea în hectolitri:
Grâu 6 jum. milioane.	36.420.000
Popușoi 5.900.000	21.600.000
Orz, ovăz, seară 3 milioane.	16.900.000
Producția pe hectar a grâului 8 hct. și 70. Idem a păpușoiului 6 hectolitri și 08.	prod. grâului 18 hectolitri pe hct. și a păpușoiului 10 jum.
Import era 71 jum. milioane lei	Importul este de 337 m l.
Exportul de 116 jum. milioane lei	Export este de 457 mil.

Mișcarea noastră comercială de la 188 milioane s'a ridicat în 40 ani la aproape 800 milioane lei.

În fața unor asemenea cifre elocvente orice discuție conținește.—Nici un om cu minte dreaptă, nu mai poate tăgădui că agricultura românească a făcut

un progres imens și că acestui progres se datorește dezvoltarea și civilizația țării.

Dar se vede că tot ce am făcut întru organizarea și buna orânduială a statului, a fost din fatalitate, făcut într'un *ceas rău...* de oarece la prima zguduire mai puternică, totul s'a zdruncinat și desorientat. *Indicând că totul era superficial*

Așa am văzut în mijlocul răscoalelor țărănești, guvernul liberal, punându-se *în dosul regelui*, pe care l'a impus înainte și la îndemnat să-și părăsească rolul de suveran constituțional **neresponsabil** și să semneze un adevărat Ucaz—prin care să ia angajamente personale, ca Țarul Rusiei, tată de cei răsculați!

Apoi guvernul, prin prefectii și primarii săi, a îndrăznit să suspende legile în vigoare, să sfășie contractele legalmente încheiate între părți și să determine iei prețuri arbitrare de arendare a pământurilor, și întinderea celor ce trebuie cedate țăranilor.

Administrația publică în loc să se mărginească în rolul său firesc al menținerii ordinii în contra răsvrățiților—și-a însușit dreptul extraordinar d'a se amesteca, din volnicia sa proprie, în daraverile economiei noastre agricole.

Administrația aceasta a creat în țară o stare de lucruri cu totul anarhică, părținind vădit pe unii contra altora.

Această părținire a fost o încurajare pentru țărani în multe localități; și a avut de efect să-i încredințeze că au dreptate să pue mâna pe topor...

Dar cu mult timp înainte de răscoalele țărănești, terenul fusese deja pregătit de presa liberală, care pornise o înverșunată campanie contra proprietarilor de moșii. Această presă a susținut, cu rea credință, că chiria moșiilor s'a urcat în mod exagerat, și că nu se cuvine ca pământul să sufere oscilațiile ofertei și cererei—și să se urce în valoare treptat cu progresul economic al țării.

Moșile pot să se deprecieze și să scadă din valoarea lor, în anii cei răi; dar nu trebuie să se urce în anii cei buni!...

După nouile teorii ale guvernului, nu trebuie deci să se tolereze ca arendașii să «concuze» la închirierea moșiilor,—pentru că numai țărani au dreptul să le ia în exploatare, dar cu prețuri reduse și invariabil fixate.

Țărani pot să se coalizeze ca să-și impună, prin presiunea «numărului», condițiile ce le convin. Proprietarii n'au dreptul să se apere. Și am văzut ziarul principal al guvernului calificând de trădător și criminal pe d. Carp, pentru că a cutezat să primească prezidenția societății Agrare, a marilor agricultori din București, și să se declare apărător al mării proprietăți. Ce-i mai semnificativ este că tânărul ministru de interne, d. Ionel Brătianu, a pronunțat la Brăila o cuvântare foarte amenințătoare la adresa acelor ce s'ar împotrivi reformelor socialiste!...

Oamenii aceștia sunt atât de amețiți de fumurile demagogiei, încât uită că nu suntem în Rusia, unde voia autocratului n'are margini; ei uită că Constituția ne îndreptățește să discutăm și să cenzurăm măsurile guvernamentale care ne jignesc. Ei se cred autorizați să ne paralizeze, prin teroare, exercitarea drepturilor constituționale... Păcătoșii

În rezumat, planul socialiștilor este foarte simplu: ei vor ca prin mijloace legislative, mai întâiu să impue proprietarilor, pe țărani, ca arendași *privilegiați*. Apoi după ce prin faptul ieftenirii arenzilor se vor fi îmbogățit repede—să se poată prezenta și exige de la proprietari, tot prin presiunea „numărului“ să li se vândă ieftin până la două treimi din întinderea totală a moșiilor.

Metoda aceasta se poate numi exproprierea automată, prin care în câteva zecimi de ani marii proprietari vor fi reduși la sărăcie complectă.

Toată cheștiunea este o afacere de iscusință, ca să se facă a se adopta de parlament o serie de măsuri — în aparență blajine — dar care să ducă, prin tangentă, la scopul urmărit.

Această idee se disimulează în concepția *Casei Rurale* — precum arendarea forțată la țărani, se

desimulează în concepția *Băncilor populare* și «tovarășiilor sătești»...

Și acum ne întrebăm dacă mai trăim noi astăzi în țara românească, sub imperiul legilor și al Constituției?... Dacă față de acest guvern dușmănos—mai avem dreptul la siguranța persoanei și averii noastre, cum trebuie să-l aibă cetățeanul unui stat european în care legile economice își au jocul lor liber, și legile civile puterea de a regisi interesele tuturor fără osebite.

Azi este evident că noi trăim sub regimul bunului plac, ca în vilaetele turcești—sau în guberniile rusești din Siberia.

Mintea noastră rămâne uimită de cele ce se petrec în țara aceasta și de periculoasele experiențe ce se întreprind pe socoteala noastră.

Noi, ca și toți cei ce cutează să ia apărarea proprietății, vom fi designați vendictei publice—pentru că demascăm uneltirile «generoșilor» apărători ai poporului!...

Iar cei inițiați în misterele zeilor privesc storfările noastre cu o disprețuitoare ironie—insinuând că dacă, din întâmplare marii proprietari se vor apăra cu succes, pe căile legale ordinare, totuși vor fi striviți în cele din urmă, prin o *lovitură de stat* și *votul universall*...

Sub pretext d'a se face fericirea țăranilor s'ar dărâma frumoasa și înțeleapta noastră clădire constituțională, la realizarea căreia, trei pătrimi de secol, au lucrat cu inimă curată și plină de iubirea patriei, toți cei mai de seamă bărbați ai țării.

Așa dar, după 40 de ani de progres și de pașnică desvoltare, am ajunge să poposim iar la guvernul personal—dându-ne îndărăt cu jumătate de secol spre a ajunge la domniele Regulamentului Organic...

Eu nu pot admite ca asemenea idei nebune ce se avântă în creerii desechilibrați a unor demagogi, să ademenească mințile oamenilor cu judecata sănătoasă.

In toate cazurile d. Dimitrie Sturdza — cel mai

tânăr, rămas încă în viață, din generația marilor patrioți români nu'mi vine să cred că și-ar încărcă sufletul cu o asemenea mișelie, la sfârșitul carierei sale.. Nu'mi vine să cred că el ar contribui—pentru realizarea unor himere intangibile—să împingă țara prin uneltiri temerare la neînchipuite nenociri.

Așa dar în loc să potolească spiritele, vestalele socialiste au avut grija să întrețină focul sacru al resvrătirei, sub spuza unei aparente liniștiri. Și astfel s'a lăsat să între în mintea țărănilor ideea că li se cuvine împărțirea moșiilor—și că, de nu vor fi satisfăcuți, au dreptul să reînceapă revendicările violente la cea d'întăiu ocazie.

Iată starea adevărată a lucrurilor.

* * *

Din desvoltările de până acum urmează să tragem concluziile care răsar de sine și care luminează toată chestiunea. Așa trebuie să constatăm :

1. Că din 13 milioane hectare de pământ, cât cuprinde țara noastră — numai șapte milioane hectare sunt pământ curat agricol.

2. Că din aceste șapte milioane—patru milioane hectare stăpânesc țărani cu mica lor cultură, și aproape trei milioane constituie proprietatea mare cu agricultura progresivă ;

3. Că agricultura noastră, care la 1866 producea 8 hectolitri grâu și 6 hectolitri păpușoi la hectar—astăzi produce 18 hectolitri grâu și 10 jum. hectolitri popușoi ;

4. Că mișcarea comercială dela 188 milioane lei, cât era la 1866, s'a ridicat acum la aproape 800 milioane lei ;

5. Că creditul nostru—pe care îl plăteam înainte străinătății cu 10—14 la sută dobândă—astăzi este egal cu acela al statelor mari, de oarece oscilează între 5—4 la sută dobândă ;

6. În fine că dela un budget de 59 milioane cât era la 1866, ne-am ridicat la un budget împătrit de 240 milioane lei.

Aceste constatări sunt positive.

Și dacă ne întrebăm cui se datorește această remarcabilă propășire—obținută în mai puțin de patru-zeci de ani—răspunsul vine dela sine.

Se datorește mării agriculturi. Se datorește acelor care—în locul vechei rariți de lemn, au introdus plugurile de oțel Sack, plugurile rotative americane și plugurile cu abur; acelor care au înlocuit grăpile cu spini, prin grăpi paralelogramice și articulate de oțel; acelor care întrebuintează mașinile semănătoare în rînduri, sistem Schmidt—mașinile de secerat și legat snopii—mașinile de treerat, vînturat, curățit și ales grăul—locomobilele dela 10—15 cai vapor putere... În fine, se datorește acelor care, în locul arăturilor superficiale de altă dată, întrebuintează arăturile duble și adânci, tolocitul pământului, și alternarea cerealelor cu plante prășite (plantes sarclées)—precum și semințele cele mai potrivite cu clima și pământul țării noastre.

Acestea sunt fapte care nu se pot întuneca prin teoriile socialiste.

Țăranii noștri, în timpul acesta, nu s'au folosit de avântul puternic dat lucrurilor rurale de marii cultivatori; ei au rămas tot în stadiul de înapoiere și de rutină din vremile vechi. Dar nici nu puteau țăranii să urmeze pe marii agricultori;—pentru că nicăeri agricultura țărănească n'a fost promotoarea reformelor progresului.

Exportul nostru de aproape jumătate miliard se întemeiază pe produsele mării culturi; și când din nenorocire vine câte un an rău și cu proastă recoltă—vedem că bugetul nostru scade și tot organismul statului, de sus până jos, se sdruncină și se desechilibrează.

Nici un om serios nu va susține, cred eu, că grăușorul chircit și amestecat cu mălură și secară, —păpușoiul prost și ușor la cântar—și orzul răbegit, înegrit și ars de pe ogorul țărănesc ar putea susține exportul nostru, care luptă victorios, pe piețele străine cu produsele rusești, ungurești și americane.

De ce asa?

A desființa sau numai a altera situația economică a proprietății mari, este a lovi în însuși izvorul vieții statului românesc. *A sdruncina libertatea economică a mării culturi, este a atenta la libertatea politică a țării* — pentru că s'ar lovi creditul nostru public, și înlăuntru și în afară.

A mărgini urcarea arendelor sau a fixa arbitrar prețul hectarului de pământ este o idee însană — care poate încolți numai într'un creier demagogic; fiindcă ar însemna că, în mijlocul generalei mișcări a civilizației, elementul cel mai de căpetenie al producerei în România, să fie osândit să rămâie în nemișcare.

Aceasta-i o absurditate!

A voi să oprești mișcarea lucrurilor, pentru ca cei pedestri să ajungă pe cei călări — este tot așa de ridicol ca și încercarea evreului Josuë d'a opri mer-sul soarelui.

A opri pe frunțași până ce codașii îi vor ajunge — este progresul pe dos.

Nu se face binele, coborând de sus în jos, elementele unui popor; ci din contra, binele se face ridicându-se mereu, prin o selecțiune înțeleaptă, pe cei meritoși de jos în sus.

— Egalizarea în mizerie este o crimă.

Egalitatea așa înțeleasă este o primejdioasă himeră o nebunie — pentru că-i contra naturei. De vreme ce natura crează ființi slabe și ființi puternice, ființi proaste și ființi inteligente; în fine, genii și idioti.

Datoria unei societăți civilizate este ca prin mijlocul culturai intelectuale și morale să pregătească astfel ființa omenească, încât să poată da maximum utilității puterilor și facultăților sale. Dar a încerca decapitarea statului-major al unui popor, prin sărăcirea sistematică a unora — sub falaciosul pretext d'a îmbogăți mulțimea și d'a o face fericită, — este o faptă rea.

Cei ce urmăresc împrăștierea țăranilor prin legi perfide — prin legi alcătuite cu marafet — ca să ajungă la exproprierea automată a marilor proprietari

actuali și la sărăcirea lor, nu resolvă chestiunea, ci o deplasează. După trei-zeci, patru-zeci de ani, majoritatea împrăștiatelor, din fărâmurile moșiilor mari, vor fi reduși iarăși în stare de proletari. În mijlocul lor vom vedea ridicându-se alți proprietari mari, mai puțin bine preparați, pentru noua lor demnitate socială.

Aceștia ar avea lăcomia mai nouă și mai ascuțită, și ar fi mai nemiloși în meșteșugul exploatărei, decât cei huliți astăzi de socialiști.

Mai este o considerațiune. — Populația României este astăzi de 6.500.000 suflete și sporul anual al nașterilor asupra morților este de 85.000 suflete. Într'un sfert de veac vom avea cel puțin 8.700.000 de români, din care scăzând 1.300.000 burghezi rămân 7.200.000 suflete populație rurală—sau 1.625.000 capi de familie.

Să admitem un moment că tot pământul cultivabil, adică toate cele 7 milioane hectare, s'ar fi împărțit țăranilor în loturi mici—situația lor ar fi cea următoare. Fiecare cap de familie ar avea *patru hectare și jumătate de hectar*, pe când capii de familie au astăzi în stăpânirea lor aproape *patru hectare. Jumătate de hectar iată tot!*

Așa dar după violențele, incendiile și sângele vărsat acum; după toată nerânduiala care a sguđuit societatea românească și suprema inichitate ce ar fi suferit clasa întreagă a marilor agricultori—*țărănimea română s'ar alege cu un spor de jumătate hectar după 25 de ani.*

Ce mare progres!

Pentru obținerea acestui neînsemnat rezultat, împinși de socialiști, am desființa noi înfloritoarea noastră mare agricultură și am pune în chestiune însuși existența statului?...

Și dacă atunci am constata că țăranii noștri nu-ștericiți; și dacă atunci iar am vedea țăranii că pun mâna pe topor și năvălesc în orașe strigând: noi vrem pământ!... De unde le vom mai da?...

Nu—de o mie de ori nu; nu aici stă chestia îmbunătățirii soartei țăranului român, pentru a'l face om modern, vrednic.

Dar suntem cu toții datori să căutăm, cu bună-credință, și cu omenie soluția acestei mari și complexe probleme, a îmbunătățirii soartei populației noastre rurale. Suntem datori pentru că avem aceeași iubire creștină de aproapele nostru, de neamul nostru de același sânge; suntem datori pentru că chiar interesul nostru ne comandă să avem o populație rurală cuminte și prosperă. Căci buna stare a țăranilor se restrânge asupra întregii țări prin un folositor spirit de ordine, prin o producere mai mare și o consumație mai însemnată; aceasta se cheamă progres economic.

Căutând, oamenii serioși se vor convinge că realizarea acestui bine nu se poate face decât pe căi variate și multiple și cu ajutorul *unui timp îndelungat*: pentru că măsurile bune, produc binele treptat și foarte încet.

Numai ce arlatanii au, în posesiunea lor, panaceele care produc instanee minuni.

Este însă un lucru al cărui efecte se produc în dată—răul. Intr'un minut țăranii în turbare au incendiat și distrus frumoasele noastre ferme; dar ca să le refaci, trebuie timp mult, multă osteneală și mult capital! *același*

Partea grea a problemei stă într'acea că țăranul la noi este fatalmente osândit să-și îndeustuleze nevoile lui și ale familiei lui, pentru tot anul, numai cu munca a cinci luni de vară—*iar șapte luni să stea degeaba!*... Și omul care nu are de lucru este, vrând nevrând, e împins la cârciumă de unde capătă beția,—această născătoare a tuturor decăderilor omenști.

Școalele, mai întâiu de toate, ar trebui reformate *din fundament* pentru ca să procure o instrucție specială și imediat utilă țăranului. Nu mai vorbesc de banalitatea care, la soroace, se repetă mereu: *o justiție echitabilă și promptă și o bună și onestă administrație.*

Trebuie neapărat să găsim mijlocul pentru ca țăranul să producă și în lunile de iarnă; fiindcă atunci el numai consumă și este silit, pentru a trăi, să

contracteze datorii oneroase, care-i împovărează situația în timpul verei.

Să ne închipuim o familie țărănească care ar avea facultatea să câștige iarna — bărbatul și femeia — măcar câte 10 lei pe lună, ar aduna pentru milionul de familii rurale, de astăzi un capital de 140 milioane lei în șapte luni...

Aice-i adevăratul nod al chestiunii.

În vremile de demult, se vede că societatea românească era mai bine organizată de vreme ce în satele noastre și astăzi găsim nume ca aceste: George rotariu, Ion ferariu, Vasile olariu, Tănase croitoriu, Alecu pietrariu, Toader căldărariu, Petraki b. tnariu, Grigore cojocariu, etc., etc. Mai nu era țăran fără meserie și care ni s'au transmis prin porecle. Femeile, vara lucrau la câmp, iarna lucrau la fabricarea îmbrăcămintelor pentru bărbați și copii lor. Astăzi tot se cumpără din târg și ele sunt neocupate iarna și merg la cărciumă, ca și bărbații. Industria casnică și micile industrii rurale trebuiesc studiate și reintroduse.

Trebuie încă, prin o *educație specială*, să tacem pe țăranii noștri să scoată din ogorul lor măcar jumătate din folosul ce trage țăranul belgian și german din bucățica lui de pământ.

Aceste sunt chestiile mai bătătoare la ochi — dar câte alte s'ar mai putea găsi?

Incheiu aici și zic: *orice s'ar face în folosul țăranilor să nu fie iar într'un ceas rău!*...

Din *Epoca*.

A. D. HOLBAN

Ce nu'i permis

În chestia țărănească este mare nevoie a se curăți mai întâiu terenul discuției și să se întrebuițeze o metodă rațională. Altfel, în loc să ajungem la rezultate practice, mințile se vor ameți și lumea se va încurca, ca la turnul lui Babel.

Voie au gazetele, așa zise de tiraj, care fac speculă din toate ideile; voie au politicianii de răspântie—să caute soluțiunile necesare vieții noastre economice în chaosul utopiei. Dar omului cu mintea cumpănită, adevăratului bărbat de stat, nu-i este îngăduit să dea credit unor asemeni nesocotinți, admitându-le în discuție.

Treb, e dar, din principiu, să dăm în lături ceace nu-i permis să se discute, pentru că'i inutil și dăunător.

Să precizăm mai bine.

1. Nu-i permis să se admită în discuție acele idei cari lovesc—fie sub orice formă — principiu *dreptului de proprietate*. Căci el trebuie să rămâie sfânt și intangibil. Nu doară numai pentru că Constituția îl admite ca atare — sau pentru că noi suntem azi reprezentanții săi autorizați. Dar pentru că toate țările lumii civilizate îl sfințesc — și pentru că, de când este istoria, dreptul de proprietate a constituit principiu fundamental al propășirii omenești.

Ciuntirea acestui drept — sub orice pretext sau sub orice formă — distruge avântul civilizației; și,

în loc de vreun bine, aduce mizeria și sărăcia tuturor.

2. Nu-i permis încă să se oprească sau să se stânjenească măcar mișcarea normală a *legei ofertei și cererii* — creându-se, prin forță, mușterii privilegiați, pentru că principiul acestei legi este sufletul vieții economice moderne. Legea aceasta este instrumentul nepărtinitor și regulatorul cinstit al prețuirei valorilor și al dreptei lor distribuțiuni.

3. În fine nu-i permis să se abuzeze de autoritatea publică pentru că, la umbra ei, să se facă propagandă anarhică, amețind judecata naivă a mulțimei, ca s'o convingă că himerele pot deveni realități. Este o felonie să se întrețină mereu, de sus, spiritul răsvrătirei și să se excite lăcomiile, făcând pe țărani să creadă că cei „mulți“ pot îndrăzni totul — și că sunt în drept să smulgă cu puterea, averea celor bogăți.

Inercarea aceasta d'a crea țării noastre o *situație unică* printre țările civilizate — transformând-o în câmp de experiențe socialiste — este o faptă culpabilă, căci se pune în joc existența României.

Boalele minții omenеști, nu odată s'au ivit în cursul istoriei popoarelor lumii; dar nici odată infirmii — reprezentanți ai acestor boale — n'au fost puși în situații înalte ca să aibă ocazia să răsucescă cursul firesc al lucrurilor și să impue legi, sub pretext de *reformе*, care duc la nimicirea păcii publice.

Eu desfid să mi se arate printre țările civilizate ale lumii, un singur stat în care împărțirea proprietății este admisă și pusă în practică. Și dacă un asemenea stat nu există printre țările mai puternice și mai înaintate de cât noi — ar fi o prostie să îngăduim unei coterii de vulgari ambițioși să și facă o pârghie de dominație politică din nenorocirea tuturor.

Pornirile aceste ale demagogiei socialiste, trebuiesc înfrânate cu hotărâre și cât mai curând.

Mi-aduc aminte că după războiu — fiind ministru de interne C. A. Rosetti, care era mult înclinat spre demagogie, — un venetic din Rusia, doctorul Russel se pripășise în Iași.

Repede el își făcu aici un cortegiu din câțiva dascălași nemernici, cu care a pornit o vajnică propagandă anarhistă, printre școlari — și mai ales printre viitorii institutori rurali, de la școala „Vasile Lupu“.

Doctorul Russel propovăduia : abolirea lui Dumnezeu, a patriei, a familiei și împărțirea proprietății.

Progresul acestor idei a fost prodigios. Intr'o zi, viitorii institutori au luat de prin salele de studii icoanele, le-au aruncat în curtea școalei, de la Treilerarhi, le-au călcat în picioare și le-au mânjit cu necurătenii. Printre țărani începuse încă să se ivească un spirit de neastâmpăr și de răsvrătire, semănat de școlari.

Ne-am ridicat atunci, și cu toate simpatiile ce avea dr. Russel la ministerul de interne, am silit să fie isgonit din țară. Dascălii criminali au fost scoși din învățământ și împrăștiați, iar băeții prea infectați de boala socialismului dați afară de prin școli. Unii dintre ei s'au distins mai apoi și în Paris, printre energumenii ideilor anarhiste și guvernul francez, ca să-i astâmpere a trebuit să-i amenințe cu expulzarea.

Ministerul lui Rosetti s'a sfârșit fără să poată face sportul ideilor *înaintate* și s'a încheiat numai cu prefacerea cumpătată și echitabilă a legii tocmelilor agricole.

Consiliile județene din țară au fost sesizate atunci de chestia reformării legii tocmelilor agricole cerându-li-se avizul. Însărcinat de colegii mei să redactez avizul consiliului județian de Iași, iată ce ziceam, între altele, prin raportul meu din 4 Noembrie 1881 :

„...trebuie să exprimăm recunoștința noastră d-lui ministru de interne care a binevoit să pue oficialmente în discuție publică, raporturile dintre proprietarul mare și muncitorul rural : într'un cuvânt procesul dintre *capital și brațe*.

„Este totdeauna bine să se aducă, prin discuție, lumina vie acolo unde domnește întunericul și incertitudinea care permite spiritelor excesive să-și

închipuiesc spectre; și care, victime proprii lor imaginații, preocupate de un umanism exagerat, se agită și neliniștesc opinia publică.

„Ingrijirile aceste pot fi generoase și sincere — dar noi trebuie să le opunem rațiunea științei, — pentru că numai cu pornirile imaginației și dorințele inimei nu se realizează legile progresului.

„In principiu, putem considera procesul dintre brațe și capital ca o problemă tot atât de insolubilă ca cuadratura cercului, sau perpetuum mobile. Acest proces va fi pururea materie de discuție ideologică cât vor exista „societăți organizate“; fiindcă progresul cel mai îndepărtat, ce ne-am putea închipui, nu va avea mijloace pentru deslegarea acestei enigme, care va rămânea pentru viitor — cum a fost și pentru trecut — o eternă întrebare. Formele ei externe pot varia, factorii ecuației sociale se pot interverti, fondul însă va rămânea inalterabil, întru cât se atinge de dispariția faptică a sărăciei și de predominarea fericirii omenești.

„Acesta rezulta din logica lucrurilor fiindcă civilizația nu se produce prin salturi, ci prin serii de oscilațiuni lente și progresive. Ea nu are de scop să desființeze totul de odată pentru a creia, prin răsărituri magice, *stări de lucruri noi*, — și apoi a se opri în loc; ea nu caută să subordoneze pe cei inteligenți, culți, avuți și activi mediocrităților și gloatelor ignorante; — ea tinde să facă conchiste succesive asupra ignoranței. *Civilizația nu caută să egalizeze pe toți în mizerie și sărăcie, ci încearcă să înalțe din treptele obscure pe cei mai bine dotați și ai aduce mereu de jos în sus*. Progresul fiind nelimitat, infinit, nici odată nu va veni momentul când toți să poată ajunge la aceeași treaptă socială și prin urmare nici odată toți nu vor putea fi egali între sine...

Deci progresul nu tinde niciodată la curmarea inegalităților — și prin urmare la curmarea conflictului dintre brațe și capital; și dacă uneori s'a sperat aceasta, curând faptele au dovedit inanitatea speranțelor noastre.

mic. a a cert. mate
egalitate

„Utopii multe s’au produs, în toți timpii, în scop de a realiză himera egalității între oameni și fiindcă s’a văzut neputința de a face pe toți de o potrivă inteligenți, culți, activi și avuți—adică a înălță mulțimea de „jos în sus“ s’a cugetat la coborârea celor puțini și la nivelarea tuturor de *sus în jos*. Dar și aici utopiștii s’au izbit de nestrămutate piedici—pentru că neegalitatea abiă nimicită, renășteă ca fenixul legendelor, din cenușa sa.

„Socialismul creștin, cu tot entuziasmul său, cu toată energia credinței primitive—nici chiar la începutul manifestațiunilor sale n’a putut realiză egalitatea materială între oameni. El a izbutit însă să dea lumii moravuri mai blânde, să impuie normele unei morale mai înalte și ale unei dreptăți mai echitabile. Pe când socialismul modern *materialist* va fi pururea neputincios, pentru că se întemeiază pe distrugerea sentimentelor religioase, pe nimicirea legămintelor de familie și a iubirei de patrie; în fine, cea ce-i și mai grav, el tinde chiar și la desființarea științei... Căutând binele individului în sine, el ajunge la anarhie ca și la negațiunea oricărui viitor, pentru că-i negațiunea *omului sociabil*. Socialismul poate produce perturbațiuni și multe ruine, dar totdeauna se va prăpăstui în torente de sânge, rămânând cu totul sterp—fiind că pe negațiuni nu se edifică societăți civilizate, nici se înălță caracterul moral al oamenilor.

„In toate cazurile ni se par stranii pretențiile acelor cari reclamă dreptul d’a ne duce prin haosul anarchiei, pentru a preface apoi societatea într’un nou Eden pământesc.

„In rezumat, vedem că întru cât există o societate omenească, vor există fatalmente *posidenți și proletari*,—brațe și capital—slugi și stăpâni; iar normele producerei activității omenești vor fi deosebite, de la om la om și repartiția foloaselor va fi necesariamente pururea neegală.

„S’apoi noi românii nu ne putem supune aventurilor, pentru dragostea experimentațiunilor umanitare; nu putem nimici echilibrul societății noastre

actuale, *cunoscute* pentru a creà stări de lucruri necunoscute—și-n care ni se promite fericirea deplină a tuturor și a fiecărui în parte, fără garanții serioase de reușită...”

II

Din luna lui Maiu, de când am scris în *Epoca* sub titlul: „După 40 de ani”—câteva articole în chestia țărănească, am urmărit cu atențiune cele publicate de gazetele liberale, dar mărturisesc că n'am găsit nimic sincer, nimic serios.

Pentru că unii, falsificând datele statistice vor să dovedească că din 7.139.758 hectare, cât este pământul agricol al țării, țărani ar stăpâni abia trei milioane—iar peste patru milioane de hectare ar fi acaparate de *o mie familii boerești*.

În fruntea acestora este un oarecare domn doctor Creangă, care jonglează cu cifrele, în mod grosolan, ca să impresioneze imaginațiile prin contrastul calculelor sale.

El pune deoparte *cinci milioane de țerani*, flămânzi de pământ, cu trei milioane de hectare. De altă parte *o mie de boeri* chiaburi cu patru milioane hectare.

Ce enormitate!

Dar și chiar dacă ar fi adevărată afirmarea acestui zodier al statisticei,—s'ar legitimă oare în România aplicarea ideilor socialiste?

Nu, negreșit.

În realitate însă proprietarii mari sunt, nu o mie ci mai multe mii și țărani stăpânesc, nu trei milioane, ci peste patru milioane de hectare.

De aceea zic că nu-i permis să se falsifice adevărul cu o propagandă de rea credință, prin presa oficioasă; nu-i permis să se întrețină sistematic ura între clasele cetățenilor, întărâtând neîncetat gloatele la revendicări violente.

De altă parte, avem în Iași pe un profesor de la facultatea juridică de aici—d. C. Sterea—care vine în numele *poporanizmului* și pretinde că proprie-

tatea *boierească*—prin această expresie se înțelege proprietatea mare - din principiu este precară, de oarece e creată prin jaf. D. Sterea susține că singurii legali stăpâni, a tot pământului țării românești, sunt numai țărani și că abia pe timpul redactării Regulamentului Organic, *boierii s'au folosit de ocazie prefăcând jaful în proprietate regulată.*

Concluzia rezultă de la sine: în virtutea dreptului istoric se pot deci *socializa moșiile boierești, macar pentru alcătuirea imașurilor țăranilor.* Dar pentru ca și forma să fie respectată, se invoacă paragraful III de sub art. 19 al Constituției, unde se permite exproprierea pentru *cauza de salubritate publică.*

Raționamentul este ușor de făcut: laptele este un aliment salubru; dar pentru ca să ai lapte trebuie să ai vaci; vacile având nevoie de hrană, le trebuie imașuri... Ergo, imașurile intrând în categoria lucrurilor de salubritate publică, se pot expropria din moșiile proprietarilor mari.

Ingenioasă interpretare constituțională care permite cu ajutorul paragrafului III, să abrogî tot art. 19 al Constituției, care proclamă proprietatea sacră și inviolabilă.

Teoria aceasta este de aceeași bună credință și de aceeași forță ca și calculele d-lui dr. Creangă. Mai întâi pentru că la noi, proprietatea fonciară s'a creat pe aceleași norme care au prezidat la crearea proprietății din întreaga Europă; căci ar fi absurd să ne închipuim că principatele române ar fi fost în mijlocul Europei, un fel de insulă, „sui generis“ — un fel de regat țărănesc!

Istoria noastră ne arată că poporul românesc se compune nu numai din plebe, ci el cuprindea, ca toate societățile organizate, un stat major puternic, brav inteligent și bogat. Cu acest stat major în frunte, neamul nostru a străbătut nevoile veacurilor și urgia năvălirilor barbare, care s'au repetat mai până în timpii moderni.

Boierii și țărani au râurit, de o potrivă, pământul patriei, cu sângele lor. Unii cu securea în mână, alții cu paloșul au apărat libertatea pământului acestuia cu prețul vieții lor.

De aceea eu zic că cei ce sădesc ura și dihoniu între frați zădărint patimele, comit un act de adevărată felonie.

Clasele noastre dirigente, după o muncă de trei pătrimi de veac, au izbutit să reorganizeze țara, și să o împingă pe căile sănătoase ale progresului. Prin înțelepciunea și vrednicia lor ne au desbărat mai întâi de tutelele străine care ne obijduiau; și, mergând tot înainte, au făurit Constituția în care se garantează drepturile tuturor. Apoi reînviind bărbăția militară străbună, am cucerit, pe câmpiile Bulgariei, rangul de regat respectat.

Sar cădea dar mai multă modestie, din partea celor veniți, de ieri alaltăeri, și cărora le-am permis să se așeze la îmbelșugata noastră masă și să se urce repede pe treptele scării onorurilor și a măririlor... În toate cazurile, nu-i cuviincios să pozeze d-lor față de noi, ca justițieri ai poporului nostru, și intervertind rolurile—ca în povestea lui Mollière,—să ne spue: *la maison est à nous, c'est à vous d'en sortir!*

D. Stere are aerul să înfățișeze boerimea ca pe o rasă străină, superpusă țărănilor români, pe cari i-ar fi despoiat și de pământul strămoșesc și de toate drepturile—întocmai cum au făcut Mongolii cu poporul Chinez.

Ei bine, aceasta nu-i adevărat. Aceasta nu rezultă nici din logica lucrurilor, nici din rațiunea istorică.

Și dacă, pe ici-colea, s'au făcut ceva infiltrații de sânge strein în elita socială românească, și care s'a asimilat în cursul veacurilor, nu-i lucru de hulă, pentru ca să se ridice cu atâta pornire mulțimea contra noastră. Căci la urma urmei infiltrații streine mai multe s'au făcut în pătura țărănească. Fiindcă avem și azi, în Moldova, sate de ruși, de bulgari, ruteni—și pe mănoasele maluri ale Siretului o puternică colonie de Ceangăi, nu prea asimilată... Iar în Muntenia sunt tot atât de multe colonii de bulgari și de sârbi—și paremi-se că cam pe acolo țărani au comis cele mai mari orori în timpul răscoalelor.

În toate țările, mai mult sau mai puțin, s'a produs

—așemenea fenomene etnice, dar nimeni nu și ar permite în zilele noastre, să disocieze elementele naționale, cum se face la noi.

Nu-i permis, deci, să se susție că numai țărani sunt de rasă *autoctonă românească*! că numai ei sunt «păstrătorii neamului»—dar că sunt împilați și despoiați de pământul strămoșesc.

Aceasta-i o faptă rea.

Pentru că noi știm că vechii proprietari țărani posedă și acum 1.460.000 de hectare în România—nu prin posesiunea de fapt și prin prescripție, ci în virtutea unor acte positive și hrisoave domnești. Aceștia sunt răzășii (moșneni). Și dacă ar fi fost într'adevăr mai mulți țărani proprietari i-am vedea și astăzi stând înaintea-ne,—cu documentele în mână—cum stau Vrâncenii moldoveni și munteni.

Oricine a avut ocazia să manieze documente de ale marii proprietăți, știe că nu dela 1830 s'a format statutul legal al moșiilor boerești, ci s'a făcut în cursul vremilor—ca și acel răzășesc—pe baza de documente serioase și de hrisoave, care pornesc odată cu începutul istoriei țării.

Mi se pare, dar, prea superficială cunoștința dreptului, și prea ușuratecă judecata acelor ce susțin asemenea stranii teorii, și este o incomensurabilă îndrăzneală din partea când voesc să se impue ei claselor diriginte, pe cuvânt c'ar avea mai multă durere de inimă, pentru popor, decât noi.

N'avem inimă?

Dar cine a creat acele frumoase așezăminte de bine-făcere, care constituie eforiele spitalicești? Cine le-a dotat cu bogate moșii de o întindere de aproape patru sute de mii de hectare?

În cartea de aur a acestor mari instituții strălucește numele fruntașilor țării, dintre cari și în trecut și acum se recrutează elita politică românească.

Dacă ne întoarceam să privim îmbunătățirile vieții materiale a țăranilor, constatăm încă, că în mai puțin de 40 de ani li s'a împărțit—afară de ce se posedă de răzași—peste trei milioane de hectare.

Toți—din toate părțile—și-au făcut datoria ca buni

români; toți au lucrat, cu inima curată, pentru binele obștesc, și nu merita ocara acelor ce n'aduc între noi alta decât duhul răului și al învrăjbirii.

Ceeace am făcut în folosul general și în folosul țăranilor, l'am făcut cu inima curată și de buna noastră voie—iar nu de frică, nici prin impunere.

N'am așteptat să ne vie de peste graniță apostolii *poporanismului* și să ne aducă lumina dreptății și a dragostii aproapelui.

...Dar dacă o mână de ambițioși, fără alt merit decât o colosală îndrăzneală voesc, din dezordine și anarhie, să-și creeze o platformă potitică, pentru a răsturna clasele diriginte actuale și a se pune în locul lor—noi le declarăm hotărâtor că ne vom opune. Ne opunem cu toată energia și patriotismul nostru; ne vom opune, pentrucă nu voim să lăsăm să se împingă țara în primejdioase aventuri, prin experiențe nesocotite.

Ne vom opune și vom căuta chiar să înfrânăm pe răsvrătitorii și ațâțătorii de răsvrătiri.

Precum ca să se știe.

(*Epoacă diñ Mai și Octomvrie*).

A. D. Holban

2 li

